

Bir kaç Anadolu köyünde ailenin şekil ve yapısı üzerinde araştırma (1)

— İV —

Y a z a n :

Binbaşoğlu Cavit

— III —

III AİLENİN ŞEKLİ ve YAPISI ÜZERİNDE DEĞİŞİKLİKLER :

Buraya kadar, ailenin şekil ve yapısına tesir eden faktörler, fiziksel, sosyal, psikolojik ve bir de kültürel olarak misalleri ile birlikte 4 yönden incelendi. Bu faktörlerin her birinin incelenmesinde de bir-

(1) I. ve II. yazı « İŞ » in 65, 66. sayılarında çıkmıştır.

leşik yapılı bir aile şeklinden basit yapılı bir aile şekline doğru bir geçişin olduğu görüldü.

Ailenin şekil ve yapısına tesir sistemlerinin bir arada bulunduğu yahut bulunmadığı yerlerin mevcudiyeti, bu hususta bir neticeye varmak imkânını sağlar.

Bu netice, tetkiki yapılmış olan Hasanoğlan ve İbi köyleri ile Adiloba ve Siyetli köylerinde açıkça görülür. (2)

Ailenin şekli üzerinde değişiklikler :

Ailenin şeklinden kastedilen anlam, ikidir. Birincisi aile şeklini umumî durumuna göre yapılan tasniftir ki, başlıca 4 kısma ayrılır : 1) Basit aile (Yani, bir çift ve onların yalnız çocuklarından meydana gelmiş aile). 2) Birleşik aile (Birkaç çift ve onların çocukları ile yakın akrabalarından meydana gelmiş aile). 3) Parçalanmış aile (Evli çiftlerden birinin ayrılması ile teşekkül eden aile) 4) Karışık aile (tek çiftli bir ailenin yanında diğer akrabalarının da bulunduğu aile).

İkincisinin birincisine göre daha hususî bir mahiyeti vardır. Bu tasnif, aile reisinin aile içindeki durumuna göre yapılır. Baba, ana, büyükbaba, büyükana, büyükoğul v.s. nin reislik yaptığı aileler diye ad alırlar.

Bu esaslara göre ailenin şekil ve yapısı yönünden Hasanoğlan, İbi, Siyetli ve Adiloba köylerinin tetkiki yapılmıştır. Tetkikler neticesinde meydana getirilen cedveller, bu hususta bir fikir verir.

Cedvel : 1

Umumî tasnife göre Hasanoğlan, İbi, Siyetli ve Adiloba köylerinde aile şekilleri

Aile şekli	K Ö Y L E R							
	Hasanoğlan		İbi köyü		Siyetli		Adiloba	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Basit aile	137	51,5	43	50	63	76	100	80,5
Birleşik aile	86	32	31	35	15	18	15	12
Parçalanmış aile	44	19,5	12	15	4	6,0	9	7,5
Toplam	267	100	86	100	82	100	125	100

(2) Mevzu bahs olan köylerin yeri, ailenin şekil ve yapısına tesir etmesi yönünden olan hususiyetleri I. yazıda belirtilmişti.

Cedvel : 1 in incelenmesi ile de görüleceği gibi ailenin şekli, birbirinden farklı dört çevrede de değişmektedir. Köylerin bazı hususiyetlerinin birbirine benzediği nisbette ailenin şekil ve yapısında da ona göre benzeyişler görülmektedir. Birbiriyle pek fazla çevre özellikleri göstermeyen Hasanoğlan ve İbi köyünün aile şekil ve yapıları % nisbetleri arasında da bir yakınlık vardır. Hasanoğlan köyünde ailenin % 51,5 u; İbi köyünde de % 50 si «basit aile» şeklindedir. Birleşik aile, Hasanoğlan % 12, İbi köyünde % 15 dir. Sosyal, ekonomik, ve kültürel çevre bakımından birbiriyle yakınlığı görülen Hasanoğlan ve İbi köyünde aile şeklinde de onunla birlikte giden bir seyir takip edilmektedir.

Hasanoğlan ve İbi köylerine göre pek fazla yakınlığı olmayan, çevre özellikleri tamamen değilse bile epeyce ayrı olan Adiloba köyünde ailenin şekli de diğerlerinden ayrıdır. Manışanın şehirleşmeğe doğru temayül etmiş, kültürel sosyal ve ekonomik seviyesi yükselmiş olan Adiloba köyünde «basit aile» % si Hasanoğlan ve İbi köyündekinin 1,5 katından daha fazlasına çıkmıştır: % 80,5. Diğer, birleşik ve parçalanmış aileler de diğer iki köydeki kadar fazla değildir.

Bu neticeler, biraz yukarda belirtilmiş olan hükümleri, doğrultuyor gibidir. Yani, ele alınan dört köyün aile şeklinde fizikî ve sosyal-ekonomik çevre ile, kültür seviyesinin büyük bir rolü olduğu anlaşılıyor. Bu rolde de kültür seviyesi ve sosyal-ekonomik durumu yükseltilmiş olan yerde, aile şeklinin % itibariyle birleşiklikten çok, «basit»liğe doğru kaydığı görülüyor.

Aile şekli, aile reisi olan kimseye göre incelenince de bazı noktalar göze batar.

Aile reisi olan kimseye göre Hasanoğlan ve İbi köylerinde ailenin şekli

Aile şekli	K Ö Y L E R			
	Hasanoğlan		İbi köyü	
	Sayı	%	Sayı	%
Baba etrafında toplanan aile	149	56,5	56	64,7
Ana » »	19	7,5	3	3,5
B. Baba » »	78	26,2	—	—
B. Ana » »	2	0,8	—	—
Oğul » »	2	0,8	25	28,5
Dul » »	9	4	2	3,3
Belli olmıyan	19	4,2	—	—

Bunun için yalnız, Hasanoğlan ve İbi köyünün tetkikleri elinizde mevcuttur. Bu iki köyün tetkiklerine göre verilecek hükme de daha az güvenmek zorundayız. Burada da Hasanoğlan ve İbi köyü arasında % nisbeti itibariyle çoğu bir zıtlık teşkil etmiyecek kadar, yakın olduğu görülmektedir. Hasanoğlan köyünde baba etrafında toplanan aile, % 56,5; İbi köyünde % 3,5 dur. Bu benzerlikler yanında bir de zıtlıkla karşılaşmaktadır. Bu zıtlık, büyük baba etrafında toplanan aile % ile oğul etrafında toplanan aile % dir. Hasanoğlan köyünde büyük baba etrafında toplanan aile, % 26,2 olmasına karşılık, İbi köyünde hiç yoktur. Oğul etrafında toplanan aile de İbi köyünde % 28,5 olmasına karşılık, Hasanoğlanda %1 bile değildir. Hemen hemen birbirinin aksi mahiyetteki bu durum, her iki köyün gelenekleri arasındaki dağınıklardan ileri gelmektedir. Çünkü, İbi köyünde aile reisi ile baba çok zaman evinin idaresini yetişkin olan bir oğluna bırak

makta, kendisi de bir aile azası olmaktadır. Fakat bu vaziyet, Hasanoğlan köyünde kolay kolay olmamaktadır. (Devamlı hastalıklar müstesna) % 26: % 28 gibi birbirine yakın olan bu aynılığın buradan ileri geldiği şüphesizdir.

Ailenin yapısı üzerinde değişiklikler :

Ailenin sosyal yapısı, bir bütün halinde aileyi teşkil edenlerin hepsidir. Ana, baba, kardeş, amca, dayı, hala v.s. dir. Ailenin şekline ve yapısının göre bu unsurlar azalır veya çoğalır. Yapısı da kendisine göre bir şekil alır.

Basit aileler, az fertli bir yapıya; birleşik aileler de çok fertli bir yapıya maliktir. Esasen çok fertli bir birleşik aile şekli, parçalanırken yahut basit bir aile şekline gelirken ailenin yapısında da onunla birlikte bir değişiklik olmaktadır. Yeni teşekkül eden ailenin fertleri birleşik ailenin fertliğinden ayrılıyorlar. Burada da hemen hemen varılacak netice, aile şeklinin değişmesinde varılan neticenin aynında başka bir şey değildir.

Yalnız burada mevzubahs olacak olan mesele, Hasanoğlan İb Adiloba ve Siyetli köylerindeki nüfusun hanelere göre guruplaşmasıdır. Şüphesiz ki haneler bir aile değildir. Aile, bir evlilik, bir akrabalık manâsına geldiği halde; hane, bir «geçim birliği» ni ifade eder. Buna göre bir hanede 2-3 basit aile birleşerek bir birleşik aile meydana getirebildikleri gibi, aynı evde geçimleri ayrı olan iki «basit aile» de meydana getirebilirler. Çoğu zaman bir hanede bir basit aile oturur. Bazan bir hanede bir kaç basit aile de otururlar. Adiloba köyünde 100 hane de birer çiftli basit aile şekli bulunduğu halde hanede de ikişer çiftten 14 çift bulunmaktadır. Böyle haneler de fazla sayısı da fazladır. Hasanoğlan, İbi, Siyetli ve Adiloba köylerinde nüfusun ailelere göre guruplaşması köylerin aile yapıları hakkında bir fikir vermektedir,

Nüfusun hanelere göre gruplaşması

Hanedeki nüfus sayısı	K Ö Y L E R							
	Hasanoğlan		İbi köyü		Siyetli		Adiloba	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	10	3,8	2	3,4	10	10,4	10	7,5
2	24	9	7	8	7	7,3	11	8,3
3	28	10	13	15	10	10,4	15	11,4
4	39	14,7	9	10	14	15	29	22
5	45	16,9	13	15	16	16,5	32	24
6	48	18,1	17	19	12	13	18	13,5
7	35	12,9	11	13	15	15,5	11	8,3
8	18	6,9	667	7	5	54	3	3,25
9	8	3,1	5	5,8	4	5	1	0,07
10	10	4,8	2	2,2	—	—	3	2,25
11	2	0,8	—	—	1	1	—	—
12	—	—	1	1	—	—	—	—
13	1	0,3	—	—	—	—	1	0,8
Her haneye ortalama	5,4		5,7		5,25		4,62	

Cetvel: 3 e göre Adiloba köyünde nüfusun hanelere göre gruplaşması diğer 3 köy nüfusunu hanelere göre gruplaşmasından daha azdır. Adiloba köyünde hanelere düşen ortalama nüfus sayısı, 4,62 olduğu halde Siyetli'de 5,25; Hasanoğlan'da 5,3; İbi köyünde de 5,7 dir. Burada da yine ailenin şeklinde varılan netice teyit ediliyor. Hasanoğlan köyünde nüfusun en çok gruplanmaları, 6 kişilik haneler üzerindedir: % 18,1. Diğer gruplanmaların % leri gittikçe aşağıya düşmektedir. 7 kişilik gruplarda % 12,9; beş kişilik gruplarda % 16,9 dur. İbi köyüne de nüfusun hanelere göre gruplaşma % si, yine en fazla 6 kişilik haneler üzerindedir. % 19,2 Siyetli köyünde 5-7 kişilik haneler üzerinde en yüksek % rakamları göstermektedir.

Bu istatistiklerden anlaşıldığına göre, Adiloba köyünün aile yapısında diğer 3 köye nazaran bir düşüklük vardır. Hattâ bu düşüklük, yalnız Hasanoğlan, İbi, Siyetli köyleri arasında değil, aynı ka-

sabanın iki köyü olan Adiloba ve Siyetli arasında da görülmektedir. Adiloba köyünde bir haneye düşen, ortalama nüfus sayısı, 4,62 olmasının karşılık Siyetli köyünde 5,25 oluşu bu düşünceyi doğrular. Cetaşta Adiloba köyünün nüfusunun hanelere göre gruplaşmasında % rakamlarının yavaş yavaş %24 e kadar yükselmesi, ve beş kişilik haneler üzerinde %24 e kadar geldikten sonra birdenbire %13,5; %8,3; %2,5; %0,07 gibi % rakamlarına düşmesi, Adiloba köyünde bir nüfusludan beş nüfusluya kadar, fazla aile; beş nüfusludan fazla olan az aile bulunduğunu gösterir. Halbuki Hasanoğlan köyü nüfusunun hanelere göre gruplaşmasındaki % rakamlarında olan düşme Adiloba köyündeki kadar çabuk olmamaktadır.

İki köyünde nüfusun hanelere göre gruplaşması hemen hemen Hasanoğlanın nüfusunun ailelere göre gruplaşmasına yakındır.

Görüldüğü ki, Adiloba köyü, ailenin şekli üzerinde gösterdiği müstesnalığı, ailenin yapısı demekle pek çok hataya düşmeyeceğimize, nüfusun hanelere göre gruplaşmasında da göstermektedir. Adiloba köyünde ailenin şekli gibi yapısı da -diğer köylere göre- hacmi en az olanı ve köy ailelerine nisbetle % itibariyle en üstünüdür denilebilir.

Netice :

1 — Birkaç Anadolu köyünün ailenin şekil ve yapısı yönünden objektif olarak incelenmesiyle aile şekil ve yapısına bazı faktörlerin tesir ettiği ve bu faktörlerin her çevrede bulunuş derecesine yakın bir surette aile şekil ve yapısının değişikliğe uğradığı görüldü. Bu faktörler arasında en önemlilerinin köyün bulunduğu fiziksel çevrenin verdiği imkânlar, köy topluluğunun sosyal-ekonomik durumu, kültür seviyesi v.s. nin olduğu açıklandı.

Ailenin şekli, birleşiklikten basitliğe geçerken; yapısı, çok fertli-den az fertliye doğru inerken bu tesir sistemlerinin rolü büyüktür. Araştırmada da görüldüğü gibi ele alınan köyler içinde aile şekil ve yapısında en çok meydana gelen değişiklikler, Adiloba köyündedir.

Bu ve bu nevi hadise ve problemleri bazı yazarların izah ettiği gibi yalnız yüksek bir iktisadi seviyeye yahut iktisadi münasebetlere bağlamak, gerçeğe uygun değildir. Tek başına iktisadi münasebetler, sosyal bir hadiseyi yaratamaz; yahut değiştiremez. Gerçi sosyal hadisenin başlangıcında sosyal bir problemin bir ucunda iktisadi herhangi bir münasebet bulunabilir; fakat, bu o hadiseyi yahut problemi izah için yeter mi? O sosyal hadiseye tesir eden başka bir sosyal hadisenin bulunduğunu da düşünmek gerektir. Sosyal bir varlık

olan insanın psikolojisi, hadiseden dışarı çıkarılabilir mi? Kültür değerleri insanın kafasında yer etmedikçe, iktisadi münasebetlerin tesiri zayıf kalmaz mı? Şüphesiz ki bunlar, nazarı itibara alınmaksızın sosyal bir hadise değerlendirilemez. Bunun aksi şekilde bir düşünüşe saptanmak, bir nebatatçının: «Nebat, çimlenebilmesi için toprağa ihtiyaç vardır» demesi kadar basittir. Yalnız toprakla nebat çimlenir mi? Suya, oksijene ısıya ihtiyacı yok mudur? Bu yazılarda böyle bir düşünüşün ne dereceye kadar doğru olduğu da görülmektedir.

Ele alınan Hasanoğlan, İbi, Siyetli ve Adiloba köylerinde biribirinden derece derece ayrılan fiziksel çevreler, iktisadi münasebetler, kültür seviyeleri bütün bunların üstünde sosyal münasebetler vardır. Bu köyler içinde Adiloba köyü, ailenin şekil ve yapısı bakımından aldığı durumu, çevresinin özelliklerine borçludur. Bunun sebepleri, şu şekilde sıralanabilir:

1 — Şehire yakınlığı:

Bilindiği gibi Adiloba köyünün şehre yakınlığı 25-30 km. dir. Köyle şehir arasında hergün şahısların otomobilleri işler. Şehirle olan bu fazla temas, köylünün sıkıca bağlandığı kültür değerleri üzerinde şiddetle tesirini göstermiştir. Bir çok adet ve ananelerin cırılmasını gerektirmiş, hiç değilse tesirini azaltmıştır. Böylece köylü, bir taraftan inanış, bilgi bakımından değişirken, yaşama şekli ve sosyal münasebetlerini de değiştirmiştir. Bu tesir kendisini bilhassa köy aile hayatında da göstermiştir. ●

2 — Köyün ovada bulunuşu ve tren yoluna yakın oluşu:

Adiloba köyü, bir ova köyüdür. Toprağın verim kabiliyeti yüksektir. Elde edilen mahsuller, gerek istasyona gerekse şehre kolaylıkla taşınıp değerlendirilmektedir. Bu yüksek iktisadi seviye de birleşik aileleri kolaylıkla «basit aile» şekline getirmiştir.

Hasanoğlan ve İbi köylerinde «basit aile» köy ailelerinin % 51,5; % 50 si olmasına karşılık, Adilova köyünde bunların 1,5 katından bile fazla olarak %80 dir. Köylerin vaziyetlerine dikkat edilirse İbi köyü diğer iki köyün yanında dışla olan münasebetler ve ekonomik durumu bakımından daha geri bir köydür. Son zamanlarda ilerlemeğe başlamıştır.

III — Bahis konusu olan köylerde nüfusun hanelere göre dağılışında da değişiklikler görülmüştür. Adilova köyünde nüfus, hanelere göre guruplandırıldıklarını zaman bir kişiden, beş kişiye kadar olan fazla hane, beş kişiden fazla nüfusu olan az hane vardır. Eğer bir

grafik yapılıysaydı grafik çizgisinin beş kişilik hanelere kadar ağır, ağır çıktığı; beş kişilik hanelerden sonra birdenbire düştüğü; diğer 3 köyde ise, beş kişiden fazla olan hanelerde-de ağır, ağır aşağıya indiği görülürdü.